

[https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-310-5\(1\)-12](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-310-5(1)-12)

УДК 338.48

Мирослава ГАБА

Національний університет «Львівська політехніка»

<https://orcid.org/0000-0002-8642-8942>

e-mail: mirkah@ukr.net

Юлія ПОГРАНИЧНА

Національний університет «Львівська політехніка»

e-mail: julia.pogranychna01@gmail.com

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ЕКЗОТИЧНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто використання екзотики та екзотичного туризму в Україні. Встановлено, що на сучасному етапі динамічного розвитку туризму, особливим попитом серед туристів користуються екзотичні тури. Звичні програми турів втратили свою актуальність, тому в пошуках нових вражень, туристи відкривають для себе новий напрям туризму – екзотичні подорожі. Виявлено, що екзотичний туризм в країні має всі шанси стати затребуваною та конкурентоспроможною туристичною сферою, що дасть можливість збільшити доходи держави від галузі туризму та створити додаткове джерело валютних надходжень, що буде особливо актуально у повоєнний час. Визначено, що доцільним для розвитку екзотичного туризму в Україні, є важливість підтримувати, популяризувати та фінансувати перспективні «молоді» туристичні напрями. Такими, наприклад, є незвичні SPA-процедури із бджолами та вино терапія, це ті напрями, що будуть перспективними для розвитку екзотичного туризму в Україні.

Ключові слова: екзотика; екзотичні подорожі; екзотичний туризм; незвичні SPA-процедури, вино терапія, бджолярство.

Myroslava HABA, Julia POGRANICHNA

Lviv Polytechnic National University

PROSPECTIVE DIRECTIONS OF THE DEVELOPMENT OF EXOTIC TOURISM IN UKRAINE

The article examines the use of exoticism and exotic tourism in Ukraine. Nature, art and culture of African and Asian countries are often associated with exoticism. However, exoticism is not only about the sun, the sea, the beach, unusual fruits, kangaroos or the culture of eating sushi. In fact, everything that is unusual for a tourist's place of ordinary residence, interesting and unusual for him can be called exotic in tourist trips. Therefore, Ukraine can also be considered an exotic country for foreign visitors. So, in our country, foreigners are attracted by the authentic traditional crafts of Ukrainians, their culture, unusual customs and traditions, unique culinary traditions, health practices, intangible cultural heritage. It has been established that at the current stage of the dynamic development of tourism, exotic tours are in particular demand among tourists. Usual tour programs have lost their relevance, therefore, in search of new experiences, tourists discover a new direction of tourism - exotic trips. It was found that exotic tourism in the country has every chance to become a popular and competitive tourism field, which will provide an opportunity to increase the state's income from the tourism industry and create an additional source of foreign exchange earnings, which will be especially relevant in the post-war period. It was determined that it is expedient for the development of exotic tourism in Ukraine to support, popularize and finance promising "young" tourist destinations. Such, for example, are unusual SPAs - procedures with bees and wine therapy, these are the directions that will be promising for the development of exotic tourism in Ukraine, namely in the Ivano-Frankivsk, Chernivtsi and Zakarpattia regions. The outlined directions for the development of exotic tourism in Ukraine are among the important exotic tourist resources, the use of which in exotic and other tours will give the opportunity to expand the range of offers to travel companies, attract new potential tourists (both foreign and domestic), popularize Ukraine as an exotic country that in turn, will contribute to the development of new types of tourism and bring income to the tourism sphere of Ukraine.

Keywords: exotic; exotic trips; exotic tourism; unusual SPA - procedures, wine therapy, beekeeping.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

На сучасному етапі динамічного розвитку туризму, особливим попитом серед туристів користуються екзотичні тури. Звичні програми турів втратили свою актуальність, тому в пошуках нових вражень, туристи відкривають для себе новий напрям туризму – екзотичні подорожі. Сам термін «екзотика» означає набір певних характеристик, притаманних країнам із іншим кліматом, культурою, звичаями, традиціями, природою тощо, що є незвичними для туриста та не притаманні його постійному місцю проживання. Щоправда, для екзотичних подорожей властиве короткочасне відвідування місцевості, оскільки в іншому випадку.

Найчастіше із екзотикою асоціюють природу, мистецтво та культуру африканських та азійських країн. Проте, екзотика – це не лише про сонце, море пляж, незвичні фрукти, кенгуру чи культуру поїдання суші. Насправді екзотикою у туристичних подорожах можна назвати все те, що непритаманно для місця постійного проживання туриста, є цікавим та незвичним для нього. Тому, Україну також можна вважати екзотичною країною для іноземних відвідувачів. Так, в нашій країні іноземців приваблюють автентичні традиційні промисли українців, їх культура, незвичні звичаї та традиції, унікальні кулінарні традиції, практики оздоровлення, нематеріальна культурна спадщина тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Серед дослідників, котрі займалися дослідженням питань розвитку екзотичного туризму можна виділити наступних: Бобловський О. Ю., Кляп М. П., Притков В. Ю., Жердьов А. Е., Шандор Ф. Ф., які в своїх працях розглядали поняття екзотики та екзотичного туризму, проводили дослідження розвитку екзотичного туризму в світі.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття

Незважаючи на значну кількість досліджень щодо розвитку туризму, зокрема екзотичного є ще деякі проблеми, пов'язані з дослідженням розвитку екзотичного туризму в Україні вирішення яких зумовлює необхідність для подальших досліджень. Незважаючи на те, що Україна має всі необхідні ресурси для розвитку екзотичного туризму, вона все ще не позиціонує себе на світовому ринку туристичних послуг як екзотична країна. Тому вартим уваги є дослідження екзотичного туризму в країні, створення нестандартних туристичних програм, що є незвичними для іноземців та можуть стати її екзотичною візитівкою. Позиціонування України як екзотичної держави на туристичному ринку сприятиме спрямуванню до неї туристичних потоків. Екзотичний туризм в країні має всі шанси стати затребуваною та конкурентоспроможною туристичною сферою. Це збільшить доходи держави від галузі туризму та створить додаткове джерело валютних надходжень, що буде особливо актуально у повоєнний час.

Формулювання цілей статті

Метою статті є аналіз наявних туристичних ресурсів та визначення перспективних напрямів екзотичного туризму, що здатні позиціонувати Україну як екзотичну.

Виклад основного матеріалу

У сучасному світі екзотичний туризм стає все більш популярним видом проведення дозвілля. Екзотичний туризм є доволі перспективним, адже українська екзотика є нетрадиційною для іноземних відвідувачів. До екзотичних об'єктів, що становлять туристичний інтерес, в Україні можна віднести її культуру, звичаї, традиції, кухню, стародавні ремесла, елементи нематеріальної культурної спадщини, незвичні ферми, нетрадиційні способи оздоровлення та аналоги всесвітньо відомих туристичних атракцій тощо.

Сьогодні, коли туристична галузь потерпає від кризи, екзотичний туризм може завоювати ринок туристичних послуг та дати новий поштовх для розвитку індустрії. Зважаючи на розмаїття об'єктів туристичного зацікавлення в Україні, що можна назвати екзотичними для іноземців, наша країна може стати однією із країн-лідерів за розвитком даного виду туризму [1].

Доцільним для розвитку екзотичного туризму в Україні, є важливість підтримувати, популяризувати та фінансувати перспективні «молоді» туристичні напрями. Такими, наприклад, є незвичні SPA-процедури із бджолами та винотерапія. Це ті напрями, що будуть перспективними екзотичними для туристів, але зараз досі маловідомі.

У світі існує безліч SPA-салонів екзотичного спрямування: в Ізраїлі, наприклад, можна спробувати масаж зміями, в Чехії прийняти теплу пивну ванну, а в Фінляндії на декілька хвилин зануритися в морозильну камеру при температурі -110 градусів за Цельсієм. Це все вважається екзотичними способами оздоровлення.

Екзотичний SPA-туризм є і в Україні, зокрема в Карпатах. Так в Івано-Франківській та Закарпатській областях починає розвиватись такий напрям оздоровлення людини як апітерапія. Цей вид терапії включає: сон на вуликах, лікування укусами бджіл, медитація під гул бджолиного рою, споживання продуктів бджільництва, купання у гарячих чанах та в термальних басейнах тощо.

Одним із таких карпатських центрів оздоровлення методом апітерапії є селище Білоберізка на Івано-Франківщині. Для лікування там використовують лише карпатських аборигенних бджіл, так званих «карпатонок». Цей вид бджіл відрізняється миролюбністю, а також витривалістю та працьовитістю. Вважається, що реакцією на отруту бджоли є розширення судин, в результаті чого збільшується притік крові до хворих органів, знижується артеріальний тиск, покращується сон та стимулюється імунітет.

Апітерапію включено також до програми оздоровлення таких закладів: санаторій «Боржава», оздоровчий комплекс «Ужанські Купелі», санаторій «ГуСтань», пансіонат «Богема», гостинний двір «Кільце Карпат» тощо.

Оздоровлення методом апітерапії практикують також і на Буковині. Так, у селищі Михайлівка Глибоцького району Чернівецької області знаходиться апітерapeutичний оздоровчий комплекс «Мівіра». Це перший комплекс такого типу у Чернівецькій області. Проект було реалізовано на кошти Австрійської агенції розвитку та приватного підприємця Михайла Баловсяка в рамках Програми розвитку ООН в Україні.

Усього комплекс складається із 3 будиночків та 10 лежанок для сну на вуликах, у кожній з яких по 4 бджолиних сім'ї. Усе зроблено із натуральних матеріалів, запевняє пан Михайло – власник ферми, а використані під час будівництва фарби – на водяній основі. Щоправда поспати на вуликах можна лише з початку квітня до кінця жовтня, тобто доки триває стадія розвитку у бджіл. Відпочивати на таких лежанках

для того, щоб відчути розслаблення необхідно не менше 3 годин, для сеансу повної терапії – достатньо 8. Збоку лежачка є декілька трубочок, через які до відвідувача проходить повітря, насичене прополісом із вулика, що також володіє багатьма лікувальними властивостями.

Апітерапія – це відносно новий вид оздоровлення не лише в Україні, а у світі в цілому. Наша країна має всі можливості для розвитку цього напрямку оздоровлення та незвичного SPA із використанням продуктів бджільництва. Апітерапія має всі шанси стати ще однією «екзотичною» візитівкою екзотики України.

Заслуговує на увагу ще один нетрадиційний вид оздоровлення, що лише починає розвиватись в Україні – винотерапія.

Програми винних турів відомими виноробними регіонами Франції часто включають різноманітні SPA-процедури – винотерапію. На сьогодні це екзотичний напрям SPA-туризму в світі, що набув поширення у відомих винних країнах: Франції, Іспанії, Італії тощо. Сьогодні, винотерапія розвивається і в Україні та вже набуває популярності серед туристів.

Одним із цікавих, екзотичних напрямків SPA-туризму в Україні є винотерапія, в основі якої лежить використання похідних виноградної лози, а саме: виноградне листя, винні дріжджі, оболонка виноградної ягоди, виноградна екстракти, сік, масло виноградної кісточок та вино. В кінці XX ст. було доведено, що продукти виноградарства володіють надзвичайними антиоксидантними властивостями, вони підвищують імунітет та покращують захисні функції шкіри. Винна терапія впливає також на проникність судинної стінки, є профілактикою для атеросклерозу, володіє протівірусною та бактерицидною дією. Саме цілющі властивості вина основою для розвитку винотерапії у трьох напрямках: лікувальному, лікувально-профілактичному та косметологічному.

На сьогодні, центром винної терапії є SPA-курорт «Кодалі» у Франції, хоча можливості створення подібних SPA-центрів є і в Україні, особливо це стосується її південних районів та Закарпаття, що значною мірою перевищують аналогічних потенціал інших європейських центрів. Така тенденція пов'язана не тільки із широкою різноманітністю і багатством виноградників регіону, наявними виноробними традиціями краю, а й із можливістю здійснення винотерапії на базі функціонуючих SPA-центрів чи санаторно-курортних закладів.

У винній терапії особливою популярністю користуються наступні SPA-процедури: масаж із використанням виноградної олійки; пілінг подрібненими виноградними кісточками; обгортання (під час таких процедур використовують лікувальну глину, виноградне листя, масло виноградної кісточок, м'якоть винограду, винні дріжджі); винні ванни.

Одним із центрів винотерапії в Україні є санаторій «Боржава», що знаходиться у селищі Довге на Закарпатті. Винотерапія або енотерапія, як її ще називають, є родзинкою курорту та полягає у оздоровленні натуральним закарпатським вином у поєднанні із мінеральними водами. Винну терапію «Боржави» проходить у двох основних напрямках: споживання вина у оздоровчих і лікувальних цілях та SPA-процедури [3].

В рамках винотерапії у санаторії «Боржава» пропонують справжню екзотичну процедуру – прийняти ванну із справжнього закарпатського вина, яка омолоджує, знімає стрес та навіть лікує шкіру. Цю ванну називають ще «ванною Ніфертіті», тому що єгипетська цариця, що була справжньою красунею, дуже любила нетрадиційні SPA-процедури. А відчути себе на її місці у цьому санаторії може кожен охочий. У ванну набирають справжню мінеральну воду і доливають до неї 5 літрів справжнього сухого червоного вина від місцевих виноробів, приймання ванни поєднують із гідромасажем. Фахівці кажуть, що достатньо навіть 15 хв для того, щоб відчути омолодження шкіри. До речі, процедура користується популярністю не лише серед жінок, а й серед чоловіків. Іншими SPA-процедурами, в рамках енотерапії, на які є попит є обгортання та масажі із використанням масла виноградної кісточок та м'якоті виноградної ягоди [4].

Зважаючи на захоплення винотерапією, сьогодні будують цілі винні SPA-готелі та курортні комплекси, що спеціалізуються на наданні послуг із використанням продуктів виноградарства.

Найбільш відомими SPA-готелями, що спеціалізуються на енотерапії є: Les Sources de Caudalie Bordeaux (Франція), Relais San Maurizio (Італія), Marques de Riscal (Іспанія). Там пропонують SPA-процедури із застосуванням найкращих практик винотерапії, ванни із мінеральними водами та натуральним вином, медово-виного обгортання, масажу із маслом кісточок винограду.

На жаль, в Україні даний напрям розвитку SPA-індустрії ще не достатньо розвинений. Найбільш перспективними районами будівництва спеціалізованих винних SPA-готелів є південні регіони України, АР Крим та Закарпаття, де активно розвивається винний туризм. Перший SPA-готель, де будуть надаватись винотерапевтичні послуги будується в Одеській області.

Варто зазначити, що будівництво аналогічних закладів індустрії SPA-послуг, привернуло б увагу не лише вітчизняних, а й іноземних туристів, що сприяло б популяризації України як країни, де надаються екзотичні терапевтичні послуги із використанням натуральних продуктів. Значною перевагою нашої держави, зокрема є надзвичайна природа, відкритість місцевих виноробів, унікальні традиції виготовлення вина, що дає змогу поєднувати надання SPA-послуг із іншими спеціалізованими турами, а також включати їх до програм турпослуг. Також наявність вже функціонуючих санаторно-курортних комплексів дає

можливість поєднання SPA-процедур із використанням продуктів виноградарства із іншими лікувально-оздоровчими процедурами.

Ще одним напрямом розвитку екзотичного туризму, що однозначно заслуговує уваги є бортництво.

Бортництво – це стародавній традиційний промисел, що являє собою форму лісового бджільництва та передбачає розведення бджіл в бортях. Бортництво справило великий вплив на духовну культуру Українського Полісся. Виготовлення вуликів-колод та бортей пов'язане з деревообробкою, а саме з теслярством, ковальством, проте чи не найбільш важливим є документування процесу виготовлення мотузок деревозазних приладів (зі шкіри, кропиви чи коноплі), технологія виготовлення яких майже втрачена. Окрім архаїчних практик бджільництва, бортництво тісно пов'язане із духовною культурою українців – велика кількість прозових переказів, календарно-обрядових пісень містить чимало народних уявлень та вірувань у образ бджоли. Звеличували і мед та віск, що мали ритуальне значення, оскільки використовувались у різноманітних обрядах (весільних, поминально-похоронних процесій).

Бортництво розвивалось у декількох регіонах на території України: на Поліссі, Поділлі, Полтавщині, Дніпропетровщині та у Карпатах. Щоправда, у XIX ст. воно було витіснене із більшості регіонів сучаснішими формами бджільництва.

На сьогодні, бортництво перейшло до ряду архаїчних ремесел, що суттєво вплинуло на території його розвитку. Сучасний ж ареал поширення давнього промислу охоплює лише Рівненську (Дубровинський, Зарічненський, Володимирецький, Березнівський, Сарненський, Рокитнівський райони) та Житомирську (Олевський, Ємільчинський, Овруцький райони) області. Найактивніше ремесло розвивається на півночі Рокитнівського, Овруцького і Олеського районів Житомирської та Рівненської областей, де сконцентрована найбільша кількість спадкових бортників.

Бортництво як традиційний промисел 30 квітня 2018 року було включене до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини Наказом Міністерства культури України № 465 за ініціативи ГО «Бортники України».

У Європі бортництво поширене, в основному, на території трьох держав: України, Польщі та Білорусі. Зокрема, варто згадати про те, що Польща та Білорусь спільно підготували проект щодо внесення бортницького ремесла до Переліку елементів нематеріальної спадщини ЮНЕСКО. Тому, у грудні 2020 року культура бортництва цих країн була внесена до Репрезентативного списку ЮНЕСКО нематеріальної культурної спадщини. Щоправда, даний проект виглядає дивно без участі України, зокрема тому, що білоруське бортництво з історико-етнографічної точки зору є дуже схожим до українського. Навіть за мапою видно, що бортництво цих трьох європейських держав є територіально, а отже, і культурно близьким. Саме тому, керівники проекту «Бортництво Полісся: архаїчна традиція» та інші уповноважені представники України докладають максимум зусиль для того, щоб «Бортництво Полісся» було представлене у Репрезентативному списку нематеріальної спадщини ЮНЕСКО та долучилось до транскордонної номінації.

У період протягом червня-жовтня 2020 року задля популяризації бортництва як традиційного елемента нематеріальної культурної спадщини реалізовано національний проект «Бортництво Полісся: архаїчна традиція» Вишгородським історико-культурним заповідником за підтримки Українського культурного фонду.

Створення веб-сайту «Віртуальний музей бортництва» – одна із основних цілей проекту. Це інноваційний культурний продукт, що включає інтерактивну експозицію у цифровому форматі, що здатна повноцінно та доступно презентувати бортництво як елемент нематеріальної культурної спадщини України. Веб-сайт є інтерактивним. Він оснащений інтерактивним альбомом, презентаційними матеріалами, інтерактивним тематичним календарем, інтерактивними листівками, QR-картками, тематичними відеороліками тощо. «Віртуальний музей бортництва» включає цифрову бібліотеку, яка містить публікації на тему бортництва, віртуальну експозицію, що складається із 9 цифрових 3D-моделей бортей, матеріали фотопроекту, бортницький глосарій, тематичний календар, фото- та відеоматеріали, ознайомчий контент, історія розвитку галузі, пізнавальні розваги (пазл, кросворд, розмальовка) тощо.

Перевагою віртуальної експозиції музею є її сталість. Це означає те, що перегляд експозиції немає жодних часових обмежень. Немає також і обмежень, що стосуються просторовості перегляду. Тобто, це полегшує можливість ознайомлення охочих із матеріалами експозиції та в перспективі збільшує кількість потенційних «відвідувачів» музею і його популяризації серед іноземних туристів. Крім цього, варто сказати, що віртуальність експозиції є її перевагою в умовах пандемії COVID-19 та пов'язаних із нею карантинних обмежень.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

В результаті проведеного аналізу можна відзначити, що на сучасному етапі динамічного розвитку туризму є яскраво виражений туристичний попит на екзотичний туризм. Екзотичний туризм в сучасних умовах буде затребуваним туристичним продуктом у туристів з високим рівнем доходів. Він має всі перспективи для подальшого розвитку та умови для просування екзотичних турів, що дасть можливість підвищити його конкурентоспроможність, розширити асортимент екзотичних напрямів, залучити нових

туристів – любителів екзотики, що, в свою чергу, збільшить надходження доходів від цього виду туризму.

Таким чином, можна зробити висновок, що напрямки розвитку екзотичного туризму України є одним з важливих екзотичних туристичних ресурсів, використання яких в екзотичних та інших турах дасть можливість розширити асортимент пропозиції туристичним фірмам, залучити нових потенційних туристів (як іноземних, так і внутрішніх), популяризувати Україну як екзотичну країну, що в свою чергу, сприятиме розвитку нових видів туризму та принесе прибуток в туристичну сферу України.

Література

1. Exotic cultural tourism (trends, tour operators, participants) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.researchgate.net/publication/259707477_Exotic_cultural_tourism_trends_tour_operators_participants
2. Exotic Tourism [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/06/164.pdf>
3. PRO здоров'я: Винна терапія у санаторії «Боржава» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=5yJ3NpTkMhQ>
4. SPA-процедури у санаторії «Боржава» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://borzhawa.com/treatment/procedures/spa/>
5. Бобловський О.Ю. Розвиток спеціальних видів туризму в Україні / О.Ю. Бобловський. – К., 2016. 278 с.
6. Кляп М.П. Сучасні різновиди туризму : навч. посіб. / М.П. Кляп. – К. : Знання, 2011. – 334 с.

References

- 1.1. Exotic cultural tourism (trends, tour operators, participants) [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : https://www.researchgate.net/publication/259707477_Exotic_cultural_tourism_trends_tour_operators_participants
2. Exotic Tourism [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/06/164.pdf>
3. PRO zdorov'ia: Vynna terapiia u sanatorii «Borzhava» [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://www.youtube.com/watch?v=5yJ3NpTkMhQ>
4. SPA-protsedury u sanatorii «Borzhava» [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://borzhawa.com/treatment/procedures/spa/>
5. Boblovskiy O.Yu. Rozvytok spetsialnykh vydiv turyzmu v Ukraini / O.Yu. Boblovskiy. – K., 2016. 278 s.
6. Kliap M.P. Suchasni riznovydy turyzmu : navch. posib. / M.P. Kliap. – K. : Znannia, 2011. – 334 s.